

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

אחרון של פסח, ה'תשל"א

חלק א – יו"ל לימים אחרונים דחג הפסח, ה'תשע"ו

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושש לבריאה (ופרצת)

שנת הקהל

מאה חמישים שנה להסתלקות הילולא של אדמו"ר ה„צמח צדק“

לעילוי נשמת

אבינו הרה"ח הרה"ח וכו' ר' שלום דובער ע"ה

בן הרה"ח הרה"ח וכו' ר' יהושע הי"ד

נפטר כ"ה ניסן ה'תשכ"ח

אמנו מרת פרידא בת הרה"ח ר' אלתר אליעזר ע"ה

נפטרה ט' תמוז ה'תש"ס

ליין

בתם, אחותינו מרת רבקה ע"ה בת הרה"ח ר' שלום דובער ז"ל וואלבערג

נפטרה ט"ו תמוז ה'תשנ"ה

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס ע"י בנם וכלתם

הרה"ח ר' יוסף יצחק וזוגתו מרת רבקה נעמי

ומשפחתם שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

ליין

ב

בייה, כ"ו אלול תשי"ז
ברוקלין

הרה"ג ווי"ח אי"א נוי"נ וכו'
מוה' שמחה בונם שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלתי הפייש ע"י הרה"ח אי"א נוי"נ בעל מרץ וכו' מוה' בן ציון שי שם טוב וכן הקונטרס מהספר שמו"ל, ספר טעמי המצות להר"מ מריקנטי, בתוספת אזנים להקופה — מראה מקומות וכו'.
ובמה שמסר הנ"ל אודות הסכמה, כבר ידוע שאין זה בנוהג בית הרב, כידוע ומפורסם.

תקוטי חזקה, אשר כיון שמתעסק בהו"ל ספר האמור, בודאי יש לו קביעות עתים בלימוד פנימיות התורה, ודוקא באופן דהשגה והבנה כמו שאר חלקי התורה, וכהודעת האריז"ל שבדורנו זה מצוה לגלות זו החכמה, והאריך בזה תלמידו הרח"ו בהקדמתו לשער ההקדמות בדברים נפלאים וגם מבהילים. והרי ידוע פסק הדין, אשר בתורה שבע"פ אם אין הבנה אין זה ענין של לימוד, (מג"א שו"ע חאו"ח סי' נוי"ן) [אף שבאפשרי, וביחוד כן הוא בפנימית התורה, שסגולה גם באופן כזה היא], והרי גילה רשבי"י בספר הזהר הק' אשר דוקא בדרי דעקבתא דמשיחא תתרבה החכמה וכו'. ואין לך דבר העומד בפני הרצון. בברכת כוח"ט לשנה טובה ומתוקה.

נ.ב. לחביבותא דמילתא, באתי באיזה הערות בעברי בין דפיו של הקונטרס האמור, אף כי בחפזה כפי רשיון הזמן ומועתק בזה.

ב

מוה' שמחה בונם: ליבערמאן, גייטשער.
הקונטרס מהספר שמו"ל... טעמי המצות להר"מ מריקנטי, בתוספת כו': נדפס — לונדון, תשכ"ג. אודות הסכמה... ידוע שאין זה בנוהג בית הרב: ראה גם אג"ק ח"א אגרת ג'תרעג. ג'תרפב. חט"ו אגרת ה'תנ. חכ"ז אגרת י'תיד, ובהנסמן בהערות שם.
וכהודעת האריז"ל שבדורנו זה מצוה לגלות זו החכמה: ראה תניא אגה"ק רסכ"ו (קמב, ב). הרח"ו בהקדמתו לשער ההקדמות: נדפסה ג"כ בהוספה לקונטרס עץ החיים. וביחוד... בפנימית התורה, שסגולה גם באופן כזה היא: ראה מעבר יבק שפתי רננות פכ"ו. מגדל עז (כפר חב"ד, תש"מ) ע' תלח. וש"נ. וראה גם אג"ק ח"א אגרת ג'תרפב (ע' רצז). ח"ז אגרת ו'שי. בספר הזהר הק'... בדרי דעקבתא דמשיחא תתרבה החכמה וכו': ראה זח"א קיז, א — קיח, א. באיזה הערות: לא הגיעו לידינו.

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ימים אחרונים דחג הפסח הבעל"ט — הננו מוציאים לאור חלק ראשון מהתועדות אחרון של פסח ה'תשל"א, הנחה בלתי מוגה.

*

בתור הוספה — מכתבים (תדפיס מכרכי אגרות-קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

י"ג ניסן, ה'תשנ"ו (ופרצה),

שנת הקהל

מאה וחמישים שנה להסתלקות הילולא של אדמו"ר ה"צמח צדק"
ברוקלין, נ"י.

©

Published and Copyright 2016 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5776 • 2016

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס
The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237

(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס
על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחיו

הוספה

א

בי"ה, גי' כסלו תשי"ח
ברוקלין

הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצי"צ איש רב פעלים
מוה' יוסף עלי שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו בהמשך למה שנדבר בהנוגע להשי"ץ שיענה אמן
בברכת כהנים ומביא המקורים לזה.

אבל בכל מקורים אלו אין כל יסוד לחלק בין כשהשי"ץ הוא כהן או
ישראל, שהרי הטעם שאין נחשב זה להפסק, מפני שזה בכלל התפלה, והרי בענין
התפלה שוה ישראל וכהן, וקי"ל.

בהערות כתי"ר במאמר רז"ל (סוכה כז' ב') חייב אדם לקבל פני רבו ברגל,
שנאמר כו' לא חדש ולא שבת היום,

הנה הפירוש שנלמד בקי"ו שהובא בעת שיחתנו, מצאתיו עתה בחידושי
אגדות מהרש"א, ובכלל בקושיא זו מדובר בכמה ספרים.

בודאי ידוע לכת"ר פרשת יום החג י"ט כסלו, ומוסגי"פ חוברת כתובה
בשעתו מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע, ובטח תענין את כתי"ר שי'.

בברכה.

א

מוה' יוסף עלי: הכהן טוויל, ברוקלין. אגרת נוספת אליו — אג"ק חט"ו אגרת ה'תקלו.
למה שנדבר: בעת ביקורו אצל רבינו, כדלהלן.
בהנוגע להשי"ץ שיענה אמן בברכת כהנים: בדליכא חשש "טירוף" (ראה שו"ע אדה"ז אר"ח
סקכ"ח ס"ל-לא. וש"נ), וי"כ"ש בענינינו" — כותב הנמען — "שאני כהן ואחר מְקַרָא את
הכהנים", ש"בהא אליבא דכ"ע .. שרשאי".

שנאמר כו' לא חדש ולא שבת היום: מלכיס"ב ד, כג.

בחידושי אגדות מהרש"א: ושם: "מניין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל כו' מכלל דבחודש
ושבת מחייב כו' — נקט ברגל גם שאינו מפורש בקרא, דלא גרע רגל מחדש".

חוברת כתובה בשעתו מכ"ק מו"ח אדמו"ר: היא מגילת י"ט כסלו — סיפור פרשת חג הגאולה
— שנדפסה באידיש (אַטוואַצק, חצר"ת; ברוקלין, תש"ב), ונעתקה לאנגלית (ברוקלין, תש"ב)
וללה"ק (ברוקלין, תשי"ב). וראה גם אג"ק ח"י אגרת ג'קד, ובהנסמן בהערות שם. חט"ז אגרת
ה'תתקט. ה'תתקיב. ה'תתקכז. ובכ"מ.

בס"ד. שיחת אחרון של פסח, ה'תשל"א.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.

א. בכלל יש בכל דבר ענינים עיקריים וענינים טפלים (שגם הם
חדורים בענין העיקרי, ולאידך גיסא, מסייעים הם לענין העיקרי), ובזה
גופא, הנה לפעמים נחשב ענין זה לעיקר וענין שני לטפל (שמסתעף מן
העיקר), ולפעמים להיפך — שהראשון הוא הטפל והשני הוא העיקר.

וכמובן מזה ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה" (מכל שאר
המצוות)¹, לפי שבכל מצוה כלולים כל המצוות — הרי העיקר (המטרה
והתכלית, שרשא וגופא) היא המצוה שעוסק בה, ואילו שאר תרי"ב
המצוות כלולות בה באופן טפל ומסתעף, ונמצא, שלפעמים העיקר הוא
ענין זה, ולפעמים העיקר הוא ענין אחר.

וכן הוא בענינים התלויים בזמן, שבכל זמן ישנו ענינו העיקרי של
זמן זה, וישנם גם שאר הענינים שבו — אע"פ שבימים אחרים (מחר או
אתמול) הענין העיקרי הוא ענין אחר, ואילו הענין שביום זה הי' העיקרי,
הוא רק טפל.

וכן הוא בנוגע לאחרון של פסח:

אע"פ שאחרון של פסח הוא אחד מימי חג הפסח, כמו כל שאר
ימי הפסח — הרי יש בו ענין מיוחד שהוא ענינו העיקרי בתור אחרון
של פסח. ובאחרון של פסח גופא — כל משך זמן המעת-לעת, כולל גם
זמן התוספת מלפניו ומלאחריו² — יש כמה חילוקי זמנים, שלכל אחד
מהם יש ענינו העיקרי.

ובדוגמת יום השבת, שכולל את כל המעת-לעת, עם תוספת שבת
מלפניו ומלאחריו, שכל רגע נקרא בשם "שבת", וכל הרגעים מאוחדים
בזה שיש להם נקודה אחת שהו"ע השבת — שיש חילוקים בשבת גופא
בין הזמן של ליל שבת שנקרא "מעלי שבתא" לזמן ד"יומא דשבתא",
וביומא שבתא גופא ישנו הזמן של סעודה שלישיית, (שנוסף לכך שאינו
בליל שבת אלא ביום השבת, הנה) ביום השבת גופא הרי זה בזמן מיוחד

(1) סוכה כה, סע"א. וש"נ. (3) ראה שו"ע אדה"ז סרס"א ס"ד. וש"נ.

(2) ראה גם תר"מ חנו"ע ע' 364. וש"נ.

שנקרא "רעוא דכל רעוין", שהוא למעלה באין ערוך לגבי שאר עניני השבת, שהרי "רעוא" הו"ע הרצון שהוא נעלה ומובדל מכל שאר הענינים, ובזה גופא — "רעוא דכל רעוין", רצון שהוא נעלה ומובדל מכל שאר הרצונות.

ועד"ז בנוגע לאחרון של פסח — שיש ענינים שהם בשוה בכל הרגעים של המעט-לעת (כולל גם זמן התוספת), ויש ענינים שבהם יש חילוק בין זמני היום, כמו החילוק בין יום ללילה (כמודגש בעיקר בזמן שביהמ"ק הי' קיים, שהקרבנות היו"ט היתה ביום, ולא בלילה, אף שגם זמן הלילה הוא חלק מהיו"ט);

וביום גופא ישנו חילוק בין סוף היום לגבי חלק היום שלפנ"ז — כפי שגילה כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵ (בשם רבינו הזקן) שהבעש"ט הי' אוכל סעודה שלישית באחרון של פסח לפנות ערב, לאחרי מנחה, והיתה נקראת "סעודת משיח".

ב. אך צריך להבין:

ענינו של משיח שייך כבר להתחלת היום — כפי שרואים שענינו של משיח מודגש בהפטרות היום, שבאה מיד לאחרי קריאת התורה (להיותה הסך-הכל ומעין הקריאה) בשחרית, קודם מוסף, ועאכו"כ קודם מנחה⁶, ומזה מובן, שזמן זה שייך למשיח.

וכמדובר כמ"פ⁷

שכל ענין בפנימיות בתורה יש לו יסוד בנגלה (עכ"פ ברמז), ובנדו"ד: הטעם ש"בשמיני (של פסח) מפטיר עוד היום בנוב לעמוד וגו', לפי שבליל פסח היתה מפלתו של סנחריב"⁸

, ואיתא בגמרא במסכת סנהדרין⁹ ש"ביקש הקב"ה לעשות חזקי' משיח וסנחריב גוג ומגוג".

וא"כ, מדוע מדגישים שענינו של משיח קשור דוקא עם סוף היום, ולא עם התחלת היום?

(4) זח"ב פה, סע"ב.
 (5) שיחת יום אחש"פ תש"ב ס"ג (סה"ש תש"ב ס"ע 109 ואילך). — נעתק ב"היום יום" כב ניסן, אחש"פ.
 (6) שהרי תפלת מוסף חייבת להיות לפני תפלת מנחה, מלבד במקרה היוצא מן הכלל שמתפללים מנחה לפני מוסף (ראה שו"ע
 אדה"ז אר"ח סרפ"ו ס"ה. וש"נ), ואכמ"ל, אבל הסדר המסודר הוא שתפלת מוסף היא קודם תפלת מנחה.
 (7) ראה גם שיחת אחש"פ דאשתקד סנ"ג (תו"מ ח"ס ע' ...). וש"נ.
 (8) שו"ע אדה"ז אר"ח סת"צ ס"ג. וש"נ.
 (9) צד, א.

גם הוא יכול ללמוד פנימיות התורה (ענין השמן ויין שבתורה⁷⁵), ועד באופן כמו קודם החורבן ממש, והיינו לפי שבכל אחד מישראל יש ניצוץ משיח, כנ"ל (ס"ה) מדברי הירושלמי שהפסוק "דרך כוכב מיעקב" שנאמר על משיח קאי גם על כל אחד מישראל, וכביאור המאור עינים⁷⁶.

* * *

יא. לפני שלושים שנה — "ויהי בשלושים שנה"⁷⁷ — באחרון של פסח תש"א⁷⁸, סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות שנת תרס"ו, שאז היתה הפעם הראשונה שכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע אכל הסעודה ביחד עם תלמידי תומכי תמימים, וגם צוה לתת לכל תלמיד ד' כוסות⁷⁹.

ומצד החשיבות של שלושים שנה (כמבואר בקבלה⁸⁰ הענינים שבזה) — ישתו גם עתה ד' כוסות, וביתר שאת וביתר עוז.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל אם יש מישהו מהמסובים שנוכח אז שזוכר הניגון שניגנו אז. ואח"כ אמר, שבשיחה⁸¹ מדובר אודות הניגון "ניע זשוריצי כל"פצי .. דא קראטשאמקע", ואולי ניגנו אז ניגון זה].

* * *

(75) ראה אמ"ב שער הק"ש ספנ"ג ואילך. בתחלתה (סה"ש תרח"ץ ע' 277) — נעתק ב"היום יום" כב ניסן, אחש"פ.
 (76) חסר הסיום (המו"ל). (80) ראה זח"ג רמו, ב. עבוה"ק ח"ד פ"ט. קיצורים והערות לתניא ע' עו.
 (77) יחזקאל א, א.
 (78) סה"ש תש"א ע' 104 ואילך.
 (79) ראה שיחת יום אחש"פ תרח"ץ (81) סכ"ב (סה"ש תש"א שם ע' 112).

"ויאמינו בה' ובמשה עבדו", ולכאורה: כיון שישנו ענין הראי' — מהו הצורך בענין האמונה? אך הענין הוא — שראי' ואמונה הם ענינים שונים; אלא שכאשר ישנו ענין הראי', אזי ענין האמונה הוא במדריגה נעלית יותר, כמבואר בלקו"ת⁷¹ בענין "וידעת היום והשבות את לבבך"⁷², שכאשר הענין שהי' תחילה באופן של אמונה בא באופן של ידיעה, אזי האמונה היא במדריגה נעלית יותר].

ועד"ז בענינו — שאע"פ שמצד השבת ישנו הענין שלמעלה מגלות לגמרי, ישנו גם ענין הגאולה כפי שהוא מצד חג הפסח (וכמו בנוגע לרשב"י, שאע"פ שהיתה אצלו המדריגה היותר נעלית שבגאולה, היתה אצלו גם המדריגה התחתונה, כנ"ל ס"ח).

י. ומוכן שכל עניני אחרון של פסח נמשכים על כל השנה כולה, ועד שממשיכים על כל השנה כולה הענין ד"מלאה הארץ דעה את ה' וגו'".

וכן הוא בנוגע לעילוי שמצד הקביעות דאחרון של פסח ביום השבת — ש"אין עצב בה"⁷³, ו"כל מלאכתך עשוי"⁷⁴, כך, שנמצאים במעמד ומצב של מנוחה, באופן נעלה יותר מאשר ביו"ט, שהרי מלאכת אוכל נפש מותרת ביו"ט (והיינו, שבשביל הצורך במאכל גשמי, מותר לעשות מלאכות מסוימות), משא"כ בשבת, שגם מלאכת אוכל נפש אסורה, הרי זה אמינית ענין המנוחה, בדוגמת הדרגא הנעלית בימות המשיח ש"לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה וכו', ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" (כנ"ל ס"ז) — שגם ענין זה נמשך על כל השנה כולה.

וענין זה פועל על כל השנה כולה — שלא יהיו בלבולים על לימוד פנימיות התורה, ולימוד פנימיות התורה עצמו יהי' ללא בלבולים כמו טומטום המוח וכו'.

וכאן רואים דברים מבהילים: מדובר אודות ענינים ששייכים למשיח, שענינו הוא בחי' יחידה, ואעפ"כ אומרים שזה שייך לכל אחד מישראל, וכל אחד מישראל יכול לפעול בזה — אפילו מי שאוחז למטה מהדרגא הנעלית שבענין הגאולה, ואפילו מי שנמצא בגלות ממש, הנה

(71) ואתחנן ז, ב ואילך.

(72) ואתחנן ד, לט.

(73) ראה ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. וש"נ.

הובא בתוד"ה מ"ד — מו"ק כג, ב.

(74) ראה שו"ע אדה"ז אור"ח סש"ו סכ"א.

ג. ולהעיר:

ענינו של משיח שייך לא רק לאחרון של פסח, אלא גם לכל ימי השנה, כפי שאומרים¹⁰ בכל יום בנוסח ד"אני מאמין"¹¹; והרי האמונה גופא בביאת המשיח היא חלק מביאת המשיח — כיון שכל ענין בתורה הוא לא כח דמיוני ח"ו, אלא ענין אמיתי.

[והיסוד לזה — תורת הבעש"ט¹² על הפסוק¹³ "שרפים עומדים ממעל לו", שבמקום שרצונו ומחשבתו של אדם שם הוא נמצא, והיינו, שלא זו בלבד שהאדם נמצא גם במקום הרצון והמחשבה, אלא אדרבה: שם נמצא עיקר האדם].

אלא שבכל יום, הענין של ביאת המשיח הוא רק חלק מכללות עבודת היום, ד"כל יומא ויומא עביד עבדתי"¹⁴; ואילו אחרון של פסח — עיקר ענינו הוא ביאת המשיח.

אך עדיין נשאלת השאלה האמורה — דלכאורה הרי זה נוגע גם להתחלת היום, ולא רק לסוף היום.

ד. והביאור בזה:

ישנו הענין של משיח כפי שהוא בתורה, וישנו הענין של משיח כפי שהוא בעולם. וזהו החילוק שבין התחלת היום לסוף היום — שבהתחלת היום ישנו הענין של משיח כפי שהוא בתורה (בקריאת התורה וההפטרות), ואילו בסוף היום ישנו הענין של משיח כפי שהוא בעולם — כפי שקשור עם סעודה גשמית, שעם היותה סעודת יו"ט, ובקביעות שנה זו גם סעודת שבת, הרי היא קשורה עם ענינים גשמיים — מצה שמורה ויין, שמקשרים אותם עם משיח.

והקשר עם ענינים גשמיים הוא החידוש הגדול שיפעל משיח — שהרי פעולתו של משיח תהי' לא רק בנוגע לבני' בלבד, אלא גם בנוגע לכל העולם כולו, כמ"ש הרמב"ם בסוף הל' מלכים (אף שמדבר אודות התקופה שעלי' נאמר¹⁵ "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד") שמשיח "יתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר¹⁶ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה'

(10) ואלו שאינם אומרים — חושבים. (14) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, ריש

(11) ומה שמוסיפים "ואע"פ שיתמהמה ע"ב.

כו" — הרי זה ענין בפני עצמו. (15) ברכות לד, ב. רמב"ם שם פ"ב ה"ב.

(12) ראה כש"ט בהוספות סמ"ח. וש"נ. (16) צפני' ג, ט.

(13) ישע"י ו, ב.

ולעבדו שכם אחד¹⁷, ועד ש"לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד"¹⁸.

וענין זה קשור עם סוף היום דוקא:

סוף היום הוא הזמן לאחרי שכבר נעשו כל עניני היום, לאחרי התפלות ש"כנגד קרבנות תקנום"¹⁹, ולאחרי קריאת התורה, כולל גם לאחרי שיעורי הלימוד שיש לכל אחד לאחרי התפלה; כך שנשאר רק הענין של משיח.

ויתירה מזה: סוף היום מורה על סוף כל הדורות, שהרי משיח שהוא נשמה כללית, יפעל על כל נשמות ישראל, הן על הנשמות שבדורו והן על הנשמות שבדורות שלפניו²⁰, וילמד תורה את כל העם²⁰, כולל גם ריבוא רבבות שיקומו בתחיית המתים²¹.

ה. וענין זה צריך להיות הוראה לכל אחד מישראל — במכ"ש וק"ו מזה ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"²², ובפרט ע"פ תורת הבעש"ט²³ שכל דבר שרואים בעולם הוא הוראה בעבודה, ועאכו"כ בנוגע לענין של תורה.

ובכן: ההוראה היא — שבכחו של אחד מישראל (כפי שאומר הקב"ה: "איני מבקש . . אלא לפי כחן"²⁴) לשנות את העולם, להוציא את כל הענינים ממעמדם ומצבם כפי שהם בגלות, ולהביאם למעמד ומצב שבאין ערוך לגבי העולם כפי שהוא מצד עצמו — שזהו המעמד ומצב של משיח, עליו נאמר²⁵ "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד", למעלה ממשה והאבות ואדה"ר²⁶ (כידוע שאדם הוא בחי' חי' ואילו משיח הוא בחי' יחידה²⁷), כמרומו ב"מאד" אותיות "אדם"²⁸, אלא שזהו בצירוף שמורה על בלי גבול, שזהו עילוי שבאין ערוך; וכיון ש"משיח עצמו הוא בעילוי שבאין ערוך, הרי הוא פועל עילוי שבאין ערוך גם בעולם.

ונוסף לכך שכל אחד מישראל יכול לפעול ענין זה בנוגע לעצמו,

שבקלים), ואעפ"כ, כשמדובר אודות ענין שבו אינו יכול לטעות ש"עודנו ביהדותו", אזי מוסר נפשו מצד בחי' היחידה.

ונמצא, שבבחי' היחידה ישנם ב' ענינים: ענין שלמעלה לגמרי מגלות, וענין ששייך לגלות.

[ועפ"ז יש לבאר מה שמצינו ב' ענינים הפכיים בנוגע לרשב"י: כפלח הרמון⁶⁸ מובא בשם רבינו הזקן "שלפני נשמות הגבוהות כמו רשב"י לא נחרב הבית כלל כו", שזהו לפי שענינו בחי' חכמה, פנימיות אבא (שלכן גילה רזין ורזין דרזין וכו' שבתורה), ולכן הי' למעלה מענין הגלות; ואעפ"כ מצינו שמצד גזירת המלכות הוצרך רשב"י לברוח ולהתחבא במערה במשך י"ב שנה⁶⁹ — כיון שהיו אצלו ב' דרגות: דרגא ששייכת לגלות, שמצדה הוצרך להתנהג בדרך הטבע כדי להינצל מגזירת המלכות, עי"ז שהתחבא בביהמ"ד, ולאח"ז במערה כו'; ודרגא שלמעלה מענין הגלות לגמרי].

וכשם שהדברים אמורים בנוגע ליחידה שבכל אחד מישראל, כן הוא גם בנוגע ליחידה הכללית כפי שהיא אצל אדם אחד — משיח, אלא שאצל משיח באים ב' ענינים אלו בזמנים שונים.

וכיון שאצל משיח ישנם ב' ענינים הנ"ל, לכן, גם באחרון של פסח שקשור עם משיח ישנם ב' ענינים: כפי שהוא מצד "זמן חרותנו", ששייך עדיין לגלות (חירות מגלות), וכפי שהוא מצד ענין השבת, שבו אין נתינת מקום לענין הגלות, ובכל מקום שנמשך הנה דרגתו היא ענין הגאולה.

ט. אך עדיין צריך להבין:

מצינו שבשבת אין אומרים הלל, כמו ביו"ט, כיון ששבת הוא למעלה מיו"ט, ויש בכלל מאתיים מנה. ועפ"ז: כיון שישנו ענין השבת שלמעלה מענין הגלות לגמרי — הרי בכלל מאתיים מנה, ומהו הצורך בענין דאחרון של פסח שיש לו שייכות לענין הגלות?!

ויובן בהקדם המוזכר לעיל שבשבת שהוא למעלה מיו"ט אין אומרים הלל, ואעפ"כ, כשחל יו"ט בשבת אומרים הלל, כיון שענין היו"ט הוא ענין בפני עצמו שאינו מתערב עם ענין השבת.

[וכפי שמצינו בכמה ענינים שהם בפני עצמם, ללא עירוב ושייכות זל"ז. ולדוגמא: ראי' ואמונה, כמ"ש⁷⁰ "וירא ישראל גו'", ולאח"ז נאמר

(70) בשלח יד, לילא.

(68) שמות ע' ז.

(69) שבת לג, ב.

(17) ספי"א.

(18) ספי"ב.

(19) ברכות כו, א"ב. זח"ב כ, ב.

(20) ראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט.

(21) לקו"ת צו יז, א. עשר האמונה פנ"ו.

(22) שבת עז, ב.

(23) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ג ואילך.

וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).

(24) תנחומא נשא יא. במדב"ר פי"ב, ג.

(25) ישעי' נב, יג.

(26) ראה תנחומא ס"פ תולדות (יד,

ובהוצאת באבער — כ). וראה תר"מ ח"ב ע'

202. וש"נ.

(27) ראה רמ"ז לזח"ג רס, ב. הובא בד"ה

והניף ידו על הנהר דאחש"פ תרח"ץ (סה"מ

תרח"צ ע' ר).

(28) ראה המשך וככה תרל"ז פ"כ (סה"מ

תרל"ז ח"ב ע' תכו ואילך). ועוד.

הראשון מורה על מעמד ומצב ששייך עדיין לענין הגלות, אלא שלוחמים נגדו ושוללים אותו; ואילו הענין השני מורה על מעמד ומצב שמלכתחילה אין ענין של גלות, כי "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"⁶².

ויש להוסיף, שמצינו ב' מצבים במשיח גם בשייכות לביהמ"ק השלישי:

ובהקדים השייכות דמשיח לביהמ"ק — שהרי ענינו של משיח הוא שילמד תורה את כל העם²⁰, ולימוד זה יהי באופן של ראי'²¹; וזהו גם ענינו של ביהמ"ק שבו ראו אלקות בגלוי, ב"עשרה נסים (ש)נעשו לאבותינו בביהמ"ק"⁶³, לא רק בענינים ששייכים לנפש אלקית, אלא גם בענינים גשמיים, החל מענין המקום — ש"מקום ארון אינו מן המדה"⁶⁴.

ובכן: כשם שמצינו בנוגע לביהמ"ק, שדוד הכין את כל הענינים לצורך בנין ביהמ"ק, אבל בנין ביהמ"ק בפועל הי' ע"י שלמה (כנ"ל ס"ו), הנה עד"ז ישנם ב' ענינים אלו בנוגע למשיח (עליו נאמר⁶⁵ "ודוד עבדי נשיא להם לעולם") — כפי שהוא בזמן שלפני בנין ביהמ"ק השלישי (רק הכנה אליו), וכפי שהוא לאחר בנין ביהמ"ק השלישי.

ח. וביאור הענין — כידוע שענינו של משיח הוא בחי' יחידה הכללית²⁷, ובבחי' היחידה יש ב' ענינים הנ"ל:

בחי' היחידה מצד עצמה — מובדלת מכל הענינים, וכמובן מהפירוש הפשוט דתיבת "יחידה" ("איינציק"), כך, שאין לה שייכות לענין שאינו אלקות (לא רק שלילת ענין הפכי, אלא גם שלילת ענין שאינו אלקות), ועד שהיא מובדלת גם משאר הדרגות שבנשמה עצמה ש"חמשה שמות נקראו לה"⁶⁶ (ששייכים זל"ז) — אפילו מ"חי", ועאכו"כ מ"נפש" "רוח" ו"נשמה".

ולאידך גיסא — נמשכת בחי' היחידה למטה גם בענין הגלות, כי, מצד בחי' היחידה ישנו ענין המס"נ על קידוש השם אפילו אצל קל שבקלים⁶⁷, שזה מורה על מעמד ומצב ששייך לענין הגלות, שהרי "קל שבקלים" נמצא בגלות (הן גלות מבחוץ, כפי שרואין שכופים אותו לעשות דבר שהוא היפך רצונו, והן גלות מבפנים, שהרי הוא קל

(62) זכרי' יג, ב.

(63) אבות פ"ה מ"ה.

(64) יומא כא, סע"א. וש"נ.

(65) יחזקאל לו, כה.

(66) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לו.

(67) ראה תניא פי"ד. פי"ח.

הנה מצד הציווי "ואהבת לרעך כמוך"²⁹ יש בכחו לפעול זאת גם בחלקו בעולם — תחילה אצל בני", ואח"כ בכל העולם.

ועי"ז מקבצים את כל הניצוצות של משיח שישנם אצל כל בני",

— כידוע מ"ש בירושלמי³⁰ שהפסוק³¹ "דרך כוכב מיעקב" שנאמר

על משיח³², קאי גם על כל אחד מישראל, וכמבואר הענין במאור עינים³³ שבכל אחד מישראל יש ניצוץ משיח —

ועד שממשיכים את משיח הכללי בפועל ממש, למטה מעשרה

טפחים.

וממשיכים זאת בעניני העולם, כאמור לעיל (ס"ד) שמקשרים את

ענינו של משיח עם סעודה גשמית³⁴, ובאופן ד"שמחת עולם על ראשם"³⁵.

* * *

ו. נוסף על הענינים האמורים לעיל בנוגע לאחרון של פסח (כולל

גם היותו באמצע ימי הספירה, כפי שיתבאר לקמן³⁶) שישנם בכל שנה ושנה, יש גם ענינים שאינם שוים בכל שנה, להיותם תלויים באופן הקביעות שבכל שנה.

ובהתאם לכך יש להתעכב על הענין המיוחד שבקביעות שנה זו,

שאחרון של פסח חל ביום השבת:

ענין השבת שולל את כל ענין הגלות — כי, ענין הגלות קשור עם

ז' תחתונות, ועד שאפילו ספירת הבינה, להיותה "אם הבנים"³⁷, יש לה שייכות לענין הגלות. — ידוע אמנם שענין הגאולה קשור עם ספירת הבינה, שנקראת "עלמא דחירו"³⁸, אבל, הא גופא ראי' שיש לה שייכות עכ"פ לענין הגלות, שלכן יש צורך בגאולה; ואילו שבת הוא בחי' החכמה (אבא)³⁹, שזוהי בחי' שהיא מלכתחילה למעלה לגמרי מענין הגלות (ולא כמו בינה, שבה יש צורך לשלול את ענין הגלות).

[וכמו שהוא בכללות העולמות — שספירת הבינה קשורה עם

עולם הבריאה ("אימא עילאה מקננא בכורסייא"⁴⁰), שיש בו רע (אף שרק

(29) קדושים יט, יח.

(30) מע"ש ספ"ד.

(31) בלק כד, יז.

(32) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. רמב"ן וש"נ.

עה"פ.

(33) ראה שם דרושי ר"ה ס, ב. וש"נ.

(34) ראה שם צו יא, ד ואילך. ובכ"מ.

(35) תקי"ז ת"ו (כג, א).

(36) חסר קצת (המור"ל).

(35) ישע"י לה, יו"ד. נא, יא.

(36)

(37) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד.

(38)

(39)

(40)

מיעוטו רע⁴¹), ולכן שייך שם ענין הגלות; משא"כ חכמה היא באצילות⁴², ששם "לא יגורך רע"⁴³.

וענין זה שיום השבת הוא למעלה מענין הגלות הוא אפילו בזמן הגלות — כפי שמצינו ש"תשעה באב שחל להיות בשבת .. אוכל .. ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו"⁴⁴, וי"ל הדיוק ד"סעודת שלמה בשעתו" (אף שישנם כו"כ סעודות מצוה⁴⁵ שיכולים לקרותה על שם) — כיון ששלמה הוא למעלה מענין הגלות לגמרי, כמ"ש⁴⁶ "שלמה יהי' שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו", והי' בדור הט"ו שבו "קיימא סיהרא באשלמותא"⁴⁷.

[ולמעיר, שהענין ד"קיימא סיהרא באשלמותא" שייך גם לדוד, דור הי"ד, שהרי מילוי ושלימות הלבנה הוא "חצי כ"ט י"ב תשצ"ג"⁴⁸, שהוא בין י"ד לט"ו, אבל אעפ"כ, הרי זה קרוב יותר לט"ו מאשר לי"ד, ולכן הרי זה שייך לשלמה יותר מאשר לדוד.

וזהו שמצינו בנוגע לביהמ"ק, שנקרא ע"ש דוד⁴⁹, שהכין את כל הכסף והזהב עבור בנין ביהמ"ק⁵⁰, ועד ש"כשבנה שלמה את ביהמ"ק .. דבקו שערים זה בזה, אמר שלמה .. שאו שערים ראשיכם וגו', ולא נענה, כיון שאמר ה' אלקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה"⁵¹, אבל אעפ"כ, בנין ביהמ"ק בפועל הי' ע"י שלמה דוקא].

וזהו המעלה של שבת לגבי חג הפסח — שחג הפסח, "זמן חרותנו", יש לו שייכות לגלות, אלא שזוהי גאולה מהגלות; משא"כ שבת היא למעלה מענין הגלות.

[ולמעיר, ששבת היא למעלה גם מ"זמן מתן תורתנו" — כמובן מזה ש"בקושי התירו לדבר דברי תורה בשבת"⁵²; ולמעלה גם מחג

41) ע"ח שמ"ב פ"ד. שמ"ז פ"ד. לקו"ת במדבר ג, רע"ד. ובכ"מ.
42) רמ"ז לזח"ב רכ, ב. תו"א משפטים עה, א. וראה סה"מ תרצ"ו ריש ע' 119. וש"נ.
43) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת שם, סע"ג. וש"נ.
44) עירובין מ, סע"ב ואילך. וש"נ.
45) כמובא בשו"ע או"ח (סתקנ"א ס"י. סתר"מ ס"ו ובמג"א סקי"ב. ועוד) ויו"ד (סוסרמ"ו. סרס"ה ס"יב. ששצ"א ס"ב), ובמקומות ספורים אפילו באהע"ז (סס"ב)

והו"מ (ס"ח בסמ"ע סקכ"ב).
46) דברי הימים"א כב, ט.
47) זח"א קנ, רע"א. רכג, א.ב. רכה, סע"ב. ועוד. וראה גם שמו"ר פט"ו, כו.
48) ב"י או"ח סתכ"ו.
49) תנחומא נשא יג. פרש"י נשא ז, א.
50) ראה דברי הימים"א כט, ב.
51) שבת לא, א.
52) ראה ירושלמי שבת פט"ו ה"ג. הובא בספר היראה לרבינו יונה אות שיט. וראה גם אג"ק ח"כ ע' קא. וש"נ.

הסוכות, "חג האסיף"⁵³, "באספך מגרנך ומיקבך"⁵⁴ — שזה מורה על ענין הביירוים (שקשור עם ענין המצוות), ואילו שבת היא למעלה מענין הביירוים (ולמעלה גם מענין המצוות, במכ"ש מזה שהוא למעלה מענין התורה), שלכן בורר בשבת אסור⁵⁵, כי, ענין הביירוים שייך לבחי' הבינה, ואילו שבת היא למעלה מזה, לפי שבו מאיר בחי' החכמה⁵⁶.

וחילוק זה הוא ע"ד כללות החילוק שבין תורה לתפלה, ודוגמתו בתורה גופא (דכיון שכל ענין מתחיל מתורה, בהכרח שב' ענינים אלו יהיו בתורה גופא) — חלק התורה שנוגע למעשה בפועל, "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"⁵⁷, וחלק התורה שהוא למעלה מענין המעשה לגמרי, אלא באופן ד"דרוש וקבל שכר"⁵⁸, "יגדיל תורה ויאדיר"⁵⁹ (כדברי הגמרא במסכת חולין⁶⁰ בנוגע לסימני דגים, ש"כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר", וא"כ, "ליכתוב רחמנא קשקשת ולא ליכתוב סנפיר", ומשני, "יגדיל תורה ויאדיר").

ונמצא, שכאשר אחרון של פסח חל בשבת, אזי ישנם ב' הענינים: הן ענין החירות כפי שהוא מצד חג הפסח, והן ענין שלמעלה לגמרי מגלות וגאולה, מצד ענין השבת.

ז. והנה, ב' ענינים אלו ישנם גם אצל משיח:

בהלכות מלכים⁶¹ כותב הרמב"ם שמשיח "יכוף כל ישראל לילך בדרכה .. וילחם מלחמות ה'" [והיינו, שעדיין יהיו מנגדים בעולם — כיון שגם אצל בניי יהיו עדיין מנגדים (שלכן יהי' צורך בפעולתו של משיח ש"יכוף כל ישראל כו"), לפי שעדיין לא נסתיים הענין ד"מפני חטאינו" — ומשיח יצטרך להלחם נגדם], וגם לאחר שניצח — לא ידעו עדיין אם הוא "משיח בודאי".

ולאח"ז מבאר ענין נוסף — ש"באותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה וכו', ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד .. שנאמר⁶¹ כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"¹⁸.

ומובן שב' ענינים אלו הם ב' דרגות שאינם בערך זל"ז: הענין

53) תשא לד, כב.
54) פ' ראה טז, יג.
55) טושו"ע ואדה"ז או"ח סשי"ט.
56) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ז ע' קכב.
57) סידור (עם דא"ח) שער תהמ"צ רצב, ג. וראה גם תר"מ חמ"ז ס"ע 239 ואילך.
58) קידושין מ, ב. וש"נ.
59) סוטה מד, א. וש"נ.
60) ישעי' מב, כא.
61) סו, ב. וש"נ.
62) ישעי' יא, ט.